

Броварська О.А.

Відкритий міжнародний університет розвитку людини “Україна”
Хмельницька філія

**ЛІТЕРАТУРА У ФОРМУВАННІ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ
СУСПІЛЬСТВА**

“Не хлібом єдиним буде жити людина...” - вимовив Бог
“Небом єдиним!” - відгукнувся поет...
Людмила Гуменюк

Мірю того, як високо піднявся народ у своєму духовно-культурному розвитку, які здобув собі права до повного самостійного національного життя та творчої співпраці в гурті культурних народів світу, є його література.

Ведучи полеміку щодо періодизації літератури минулого століття, В.Дончик відмітив: “Є особливий феномен – українська література, вона творилася в Україні, але й не тільки, вона “розкидана” серед інших літератур, умови її існування різні, але вона – єдина за духом, менталітетом, мовою, це цілісний організм. Її радянський час – це лиш умови, важкі й несприятливі, але вона крізь них пробивалася, і етапи цієї боротьби, її змагань знаходять відбиття у нашій концепції...” [1, 56]. У кожному етапі розвитку літератури завжди щось із попередніх традицій розвивалось далі, трансформувалось, а водночас нове народжувалось, поступово утверджувалось, провіщуючи майбутнє.

“XX століття є Великим Руйнівником канонізованих стереотипів мислення, сприйняття і оцінок духовного стану особистості і соціуму. Одночасно наша епоха є Великим Творцем принципово нових моделей і трактувань культурної спадщини, які не відкидають загальновідоме, а творчо його перестворюють, додаючи одномірність попередніх інтерпретацій”, - пише А.Нямцу [2, 21]. Торкаючись саме цього взаємопов’язаного діалектичного процесу в літературі, пам’ятаємо, що впродовж тривалого часу українському митцеві доводилося розривати тенета тоталітарного мислення, гноблення масової свідомості, насаджування архетипів, химерних ідеалів, уникати прищеплення й культивування страху, який, за словами Гайдегера, єднає людей, перетворює їх на масу, знеособлюючи, розчиняючи в ній індивіда.

Трагізм наслідків і попередження майбутніх духовних смертей за “советського” режиму, пророцтво розкладання трупу “отої родини” та мрія про повернення коханої християнської України з таким бодем, але надією були висловлені у творах І.Багряного; кіноповісті О.Довженка стали своєрідним викликом дрібнотем’ю, в’ялості думки, духовному падінню; високий ідеал людини намагався створити для нащадків Ю.Яновський, відправляючи “листа у вічність”...

Тяжка спадщина недалекого минулого дає підстави для усвідомлення того, що переорієнтація українського суспільства, вироблення нової ієрархії вартостей на іншому, новому етапі розвитку України – важкий і тривалий процес. Але ми вже зробили рішучий крок у нове тисячоліття.

Хтось із задоволенням та відчуттям солодких ковтків довгоочікуваної свободи, інші – з оберненням назад та звинуваченнями...

Судилося нам долею взяти участь у драматичній виставі про переоцінку тих цінностей, які важко назвати цінностями. Немов стоїмо перед величезним зораним предками полем, тримаючи в руках самотбно історію, багатющий фольклор, оригінальну художню літературу, значний літературознавчий досвід і чуємо звідусіль безперервні крики про злети та падіння курсів валют, про “шкугильгання” економіки, про кількість палат у парламенті, про владу одних та безвладдя інших, про пошук кращої долі шляхом знедолення та осуду.

Зазираємо в сумні очі України, заплакані, втомлені, але ніжні та глибокі, сповнені співчуття, любові та надії, що дивляться на свій народ. У свідомості постає картина з Євангелія від Марка: “І, як вийшов Ісус, Він побачив багато народу, і змилювався над ними, бо були немов вівці, що не мають пастуха...”/Марк.6:34/ Чи готові ми сповнитися милості сьогодні, не згадуючи імена тих, хто намагався покласти душу України на “прокрустове ложе”, примушував дивитися в понижене люстро й твердити про свою нікчемність. Апостол Павло в одному з послань пише: “...Я себе не вважаю, що я досягнув. Та тільки забуваючи те, що позаду, і поспішаючи до того, що попереду, я женусь до мети...”/Філіп.3:13/

Література покликана йти вперед, відкидати зло й обирати добро, прагнути духовно-морального самоочищення. “Хіба не зринає в нашій свідомості думка про покаяння... ми наблизилися до критичної межі мислення, за якою усвідомлення вини є гарантом творчого оздоровлення, де покаяння не є самовиправленням, а є покладанням вини інших на власну совість...” - зазначає М.Жулинський [3, 6-7]. Лише виявляючи волю в пошуку Істини, сміливість, наполегливість, людина відкриває для себе Шлях, здатний підняти її вини залежності від щоденних плотських потреб, від буденних проблем. І саме в цьому вивільненні, володарюванні митця над власне фізичною природою, закладається основа суто людського, вступає у сферу гартування духу. Людський дух глибинний, величний. Він є храмом, який будує людина у своїй душі й запрошує Святого Духа бути його власником. “Господь же то Дух, а де Дух Господній, там воля.”/ІІ Кор. 3:17/ Тільки вільна людина може бути носієм моралі, добра, справедливості, милосердя, гідності. Свобода – це шлях до досконалості, якщо йти цим шляхом разом із Богом. Стучиний шлях притупляє духовну чутливість, ставить безліч перешкод у наближенні до Бога. Крім того, в останні десятиліття відчутною є тенденція терпимості, чи толерантності, якій стає підвладним сучасне суспільство. Сутність її в тому, що існує різноманітність істин, і, що, загалом, усі вони правильні. “У постмодерністській культурі загальної терпимості ми маємо являти істину Божу” – пише Дж. Макдауел [4, 16]. Якої стратегії нам дотримуватися сьогодні, обираючи зерно для сіяння, щоб нащадкам отримати гідний врожай, а не видирати терні зі слізьми на очах.

У нових умовах національного буття українська література відіграє важливу роль у формуванні нових ідеалів та високих моральних цінностей, в яких ідея пізнання Божих законів, керування ними при будові

суспільства буде стимулюючою енергією духовного осягнення людини й світу. Бажаючи завжди бути наповненим, митець завжди прагнутиме єднання з Богом, звертатиметься до першоджерела – Божого Слова, тому що “Споконвіку було Слово, а Слово в Бога було, і Бог було Слово...Усе через Нього повстало, і ніщо, що повстало, не повстало без нього” /Івана 1:1-3/.

1. Дончик В. Література ХХ століття: проблеми періодизації // Слово і час. – 1995.- №4. – С. 56.
2. Нямцу А. Євангельські мотиви у світовій літературі (теоретичні аспекти) // Біблія і культура. - 2000.-№1. – С.21.
3. Жулинський М. Християнство і національна культура // Біблія і культура. – 2000.- №1. – С. 6-7.
4. Макдауел Дж. Неоспоримые свидетельства // Християнство. – 2002.- №2. – С.16.

Кіндзерська Ю.Ю.

Тернопільський державний педагогічний університет ім. В.Гнатюка

ЕКСПЛУАТАЦІЯ ОБРАЗУ ГЕРОЯ ТОТАЛІТАРНИМИ ІДЕОЛОГІЯМИ ХХ СТОЛІТТЯ

Упродовж останнього десятиліття проблема зловживання та викривлення в трактуванні старих і створенні нових героїчних образів фашистською, нацистською та радянською ідеологіями починає викликати інтерес літературознавців, підтвердженням чого слугують праці Ц. Тодорова “Обличчям до екстремі” та У. Еко “П’ять есеїв на тему етики”. Питання про диктат культу герою в радянській літературі періоду сталінізму постає в працях Т.М.Заморія та А.А.Нуйкіна, що свідчить про те, що, починаючи з 1990-х років, інтерес до проблеми героя в літературі не вщух, а лише починає виявлятися та набирати нових етичних і літературознавчих вимірів.

Образ героя належить до найкардинальніших образів у літературі, адже ще від фольклорних часів художнє слово постійно поділяє людей на героїв та не-героїв, роблячи перших еталоном людської поведінки. Класична героїчна модель передбачає наявність певних складових образу, як то героїчний вчинок, героїчні чесноти, спрямування на досягнення мети, адресування вчинку історії, присутність ворога, що його необхідно здолати, наявність оповіді про героя та його вчинок, керованість моральними цінностями, які культивуються в суспільстві. Зображення героїчної особистості в літературі тяжіє до статичності характеру, динаміку розвитку якого замінює динаміка подій. Зображення смерті героя сприяє цілісності та викінченості образу й складає необхідний елемент класичної моделі. Як зазначає Ж.Бодріяр, після своєї смерті герой “циркулює надалі як символічний матеріал для інтеграції групи” [2, 333]. Саме функція героїчного образу, яка полягає в сприянні консолідації групи та забезпеченні взірця відданого служіння ідеї, відіграла визначальну роль у посиленій експлуатації образу героя в тоталітарних ідеологіях.

Для У.Еко герой належить до архетипів ур-фашизму, тобто Вічного фашизму, в ідеології якого героїзм втрачає статус надзвичайного та рідкісного явища, яким він вважався в міфах і давніх епосах. Характерною